

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
ROMÂNIA
UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ,
FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE”
DIN TÂRGU MUREȘ

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
«GEORGE EMIL PALADE» DIN TÂRGU MUREȘ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL : FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT
-REZUMAT-

Conducător științific:

Conf. Univ. Dr. DUMITRU-MIRCEA BUDA

Prof. Univ. Dr. IULIAN BOLDEA

Doctorand:

Botezan (căs. Călugăr-Botezan) Teodora- Mihaela

TÂRGU MUREȘ
2024

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
«GEORGE EMIL PALADE» DIN TÂRGU MUREȘ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL : FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

NICOLAE BALOTĂ- STUDIU MONOGRAFIC

Conducător științific:

Conf. Univ. Dr. DUMITRU-MIRCEA BUDA
--

Prof. Univ. Dr. IULIAN BOLDEA

Doctorand:

Botezan (Călugăr-Botezan) Teodora- Mihaela

TÂRGU MUREȘ

2024

Cuprins

Introducere

Argument

Capitolul I: Repere biobibliografice

- 1.1. Repere biobibliografice**
- 1.2. Portretul unui cărturar și erudit**
- 1.3. Dezvoltarea culturală**
- 1.4. Viziunea critică**

Capitolul II: Nicolae Balotă și Cercul Literar de la Sibiu

- 2.1. Formarea și Manifestul Cercului Literar de la Sibiu**
- 2.2. Cercul Căinilor Muzicanți**
- 2.3. Destrămarea Cercului Literar de la Sibiu**

Capitolul III: Memorialistica

- 3.1. Caietul Albastru**
- 3.2. Abisul Luminat**

Capitolul IV: Criticul și istoricul literar

- 4.1. Universul prozei**
- 4.2. Arta lecturii**
- 4.3. Eminescu. Poet al inițierii în poezie**
- 4.4. Opera lui Tudor Arghezi**
- 4.5. Mapamond Literar**
- 4.6. Scriitori maghiari din România, 1920-1980**
- 4.7. De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX**

Capitolul V: Nicolae Balotă- eseist

- 5.1. Introducere în Opera lui Al. Philippide**
- 5.2. Euphorion**
- 5.3. Calea, Adevărul și Viața. Meditații religioase**
- 5.4. Umanități**

Concluzii

Bibliografie

Nicolae Balotă, eseist, critic, istoric și teoretician literar este considerat ultimul *homo universalis* al culturii române, imagine pe care și-o pregătise încă din tinerețe, fiind însetat de cunoașterea absolută. Nevoia de exprimare este, poate, cel mai mare atu al lui Balotă, mai ales într-o perioadă ostilă (cea a regimului comunist). Nicolae Balotă a iubit Cuvântul și a fost mereu fascinat de puterea acestuia, de a crea lumi și imagini inedite, „ustensilă” pe care a folosit-o până în finalul vieții. În pofida talentului scriitoricesc și critic indiscutabil, opera lui Nicolae Balotă pare să fie insuficient explorată. Este paradoxal că unei voci atât de puternice în lumea literelor, să-i fie dedicate atât de puține studii. Glasul scriitoricesc a lui Nicolae Balotă s-a făcut puternic auzit, în speță în perioada postbelică, fiind unul dintre criticii importanți ai generației șaizeciste. Scriitura sa a fost mereu capabilă să problematizeze, să stârneasce polemici care așteptau a fi dezbătute. A fost figura unui om complex, care a citit și studiat mult, și care a lăsat un bagaj cultural impresionant criticii literare. Fiind un om al Cuvântului, a lăsat moștenire câteva volume impresionante ce studiază manifestarea literară din spațiul românesc și occidental, dar și peste șase sute de articole în revistele de cultură ale vremii.

Ne punem întrebarea care sunt cauzele pentru care opera sa nu este atât de bine cercetată și de ce nu i s-au dedicat mai multe studii? Pe de o parte ar fi regimul comunist care a diminuat accesul la opera sa, după ce umanistul părăsește țara, iar pe de altă parte fragmentarismul operei și viziunea holistică pe care o propune acesta în scrierile sale, viziunea sa fiind orientată înspre sfera filosofică. De aceea, am considerat că o analiză exhaustivă a operei lui Nicolae Balotă este necesară nu doar pentru a scoate la lumină viziunea filosofică a cărturarului și a modului de a analiza scrierile, ci mai ales dintr-o datorie morală pentru cel care, cu toate că a suferit mult din cauza regimului comunist, nu a trădat niciodată limba română, promovând-o mereu prin scrierile sale.

Critica și estetica lui Nicolae Balotă stau sub semnul unei gravități esențiale, ceea ce dramatizează sensurile unor opere literare și își asumă o abordare didactică. Literatul este cel care reușește, cu multă migală, să sublinieze fundamentele filosofice și estetice ale criticii: „există o dublă fundamentare antropologică și axiologic-estetică a intenționalității critice. Pe de o parte, conștiința critică este solicitată în afară, ascultă un apel și răspunde. Pe de altă parte, literaritatea operei, în funcție de valorile pe care le reprezintă și în primul rând de cele estetice, incită conștiința”¹.

În aceste condiții, *alegerea temei de cercetare* este strâns legată de ideea de a aduce la suprafață acele opere demne de analizat, cu deschideri filosofice multiple, dar care au intrat,

¹ Iulian Boldea, *Portretul unui cărturar*, în *Vatra*, 27 septembrie 2014.

din păcate, într-un con de umbră. Percepută ca un tot unitar, opera lui Nicolae Balotă este valoroasă tocmai prin expunerea sintetică și panoramică a tabloului literaturii române, fiind remarcat și un demers didactic și pedagogic, pe care criticul îl abordează cu măiestrie. Textele lui Nicolae Balotă ating un spectru larg, întrucât sub influența dascălului său, Lucian Blaga, acestea manifestă o nouă direcție critică bazată pe un principiu estetic.

Un studiu interesant asupra conceptului de critică este publicat de Nicolae Balotă în revista *Familia* în 1967 și poartă titlul *De ce scriem critică literară?*, răspunsul acestuia fiind: „facem critică literară pentru că opera literară se cere descifrată, deschisă [...], pentru că întâlnirea cu literatura animă, propulsează un eu critic latent în noi [...], pentru că există în noi un *nisus normativus* care se deșteaptă în contact cu opera literară [...] pentru că statutul însuși al literelor și artelor secolului nostru pretinde prezența discriminatoare, reflexivă și constructivă tipului critic”². Prin această afirmație, cărturarul îndreaptă privirea critică spre un fundament antropologic, întrucât omul prin natură este interesat de evoluție și dezvoltare, dar în același timp evocă și fundamentul estetic al intenționalității critice. Pe de altă parte, Balotă își exprimă convingerile cu privire la critica literară încă din iunie a anului 1966, când publică tot în revista *Familia* articolul *Despre critica literară* în care își exprimă opinia cu privire la o critică care să se raporteze la valorile culturale ale unui popor.

Demersul nostru critic și analitic și-a propus să vizeze pe de o parte traiectoriile pe care se plasează viziunea critică a acestuia, însă pe de altă parte ne-am dorit stabilirea locului criticii sale pe scena literelor române, critică care a dus în mod cert la o schimbare de paradigmă. Lectura exhaustivă a studiilor critice dedicate autorilor români și celor străini, ne-au pus în fața unui material filosofic și exegetic extrem de bogat, în care pot fi identificate o serie de elemente și tehnici care compun viziunea critică a cărturarului. Tocmai de aceea, ni s-a părut imperioasă pornirea acestei monografii de la *formația culturală și filosofică* a literatului, abordând *viziunea critică* a acestuia, urmărind din biografia acestuia acele momente care au avut o însemnătate în viața sa și care, credem noi, și-au pus amprenta asupra formației culturale ale umanistului.

În ceea ce privește *metodele utilizate*, se încadrează între cele clasice: studiul de caz, analiza și interpretarea, metoda criticii și în final metoda comparatistă. Studiul de caz este o metodă de investigare empirică, care presupune o analiză de context atât extinsă, cât și în profunzime. Cu alte cuvinte, cercetătorul urmărește dobândirea unei înțelegeri profunde a contextului cercetării. Studiul de caz al unei persoane, în cazul nostru Nicolae Balotă, reprezintă studierea și descrierea detaliată a unei persoane. Pot fi urmăriți factorii contextuali,

² Nicolae Balotă, *De ce scriem critică literară*, în *Familia*, nr. 6, 1967, p.18.

mediul în care acesta a trăit, iar ca extensie a metodei studiului de caz, vom folosi observația, pentru a cerceta perioada în care a creat Nicolae Balotă. Această metodă, cea a studiului de caz, o vom folosi în abordarea capitolelor biografice, iar ca surse bibliografice vor sta în special volumele autobiografice scrise de Nicolae Balotă: *Caietul albastru și Abisul Luminat*, dar și interviurile pe care acesta le-a acordat de-a lungul vieții sale. .

Teza de doctorat este structurată în cinci capitole. Primul capitol, *Repere biobibliografice* organizează evenimentele și momentele legate de viața și activitatea lui Nicolae Balotă, sintetizându-le, după cum sugerează titlul. Capitolul încearcă repoziționarea cărturarului ca o amprentă vizibilă în spațiul românesc, demersul acestui capitol fiind fundamentat, în speță, pe paginile autobiografice din interviuri, dar și pe scriitura autobiografică. O plimbare imaginară prin Clujul anilor 1930, toposul ocrotitor al copilăriei sale, Sibiul-leagăn al dorului în adolescență, dar și locul în care ajunge să își cunoască camarazii Cercului Literar, cu care a legat prietenii pe viață. Regimul perioadei, „fiara roșie”, îl silește să-și părăsească matca copilăriei și a tinereții, cere azil politic și se stabilește în afara granițelor țării. Vom trece, așadar, în revistă, evenimentele majore din viața lui Nicolae Balotă (cele două arestări politice din 1948, respectiv 1956, arestări pe motivul deținerii de materiale subversive, care în opinia Securității periclitaau ordinea publică, demiterea din funcția didactică de la universitate, perioada în care este redactor la revista *Familia* din Oradea, perioada de profesorat din München, după care azilul politic pe care îl cere în Franța).

În cel de-al doilea capitol, *Nicolae Balotă și Cercul Literar de la Sibiu* ne dorim să oferim o incursiune în lumea cerchiștilor, grupare căreia i-a aparținut și Nicolae Balotă. În eseu *Cercul câinilor muzicanți*, cărturarul discută despre cum ajunge să facă parte din *Cercul Literar de la Sibiu*, grupare literară, cu orientare modernă, constituită la începutul anilor '40, pe când izbucnea cel de-al Doilea Război Mondial. Într-o perioadă ostilă vieții, dominată de război și de schimbările radicale ale regimului politic în România, scriitorii *Cercului Literar de la Sibiu* au rămas constanți în ceea ce privește viața culturală, traducând literatură străină, organizând colocvii literare și punând în scenă piese de teatru. În anul 1945 a apărut primul număr al revistei *Cercului Literar de la Sibiu*, adresându-se domeniilor culturale precum literatură, filozofie și artă. În scrisoarea-manifest redactată de Ion Negoitescu la cererea lui Radu Stanca, liderul grupului anunță opinia tinerilor scriitori cu privire la pseudo-valorile de la începutul deceniului patru al secolului XX. Cu alte cuvinte, *Cercul Literar de la Sibiu* a reprezentat un moment de resurrecție a esteticului, prin dorința cultivării valorilor culturale, dar mai ales umane. Nicolae Balotă observă în acest sens că „estetismul Cercului Literar reprezintă, așadar, cultivarea esteticului și, totodată, subversiunea sa. Foarte moderni, fără să ajungă la

extremismul avangardei, care a încercat să submineze cu premeditare artisticul, să provoace o explozie a artei, nereușind să producă adeseori decât superbe jocuri de artificii estetice, estetismul *Cercului Literar* ancora arta într-o sferă care depășea infinit artisticul și, în același timp, dezancora arta, conferindu-i libertăți estetice, jucându-se— prin ironie, parodie și cochetărie dezinvoltă— cu riscurile autoanihilării artei”³.

Nicolae Balotă devine un adevărat „prozator” prin cărțile de tip jurnal, în care își nota evenimentele majore din viața sa. Un astfel de moment este și prima sa interacțiune cu cerchiștii, cei care ajung să îi fie prieteni. Cărturarul scrie mult și cu dragoste despre aceștia, unul din eseurile dedicate lor numindu-se *Cercul câinilor muzicanți*. Vom încerca să conturăm cât mai bine imaginea *Cercului Literar de la Sibiu*, atât din punct de vedere teoretic, cât mai ales din punctul de vedere al relațiilor umane care s-au legat între membrii acestei grupări. *Cercul Literar de la Sibiu* este momentul de debut al eseistului, criticului și teoreticianului, fiind punctul de formare al acestuia, reprezentând în lumea literară momentul de resurrecție a esteticului și a cultivării valorilor culturale. Ceea ce rămâne de apreciat în imaginea lui Nicolae Balotă este atașamentul față de patrie, întrucât el conștientizează că locul unde s-a format el ca om, rămâne neschimbat, lăsând o amprentă asupra personalității lui strălucitoare.

Capitolul al treilea, *Memorialistica*, cuprinde acele volume ale literatului care descriu cu minuțiozitate viața acestuia, precum *Caietul albastru* și *Abisul Luminat*. Cărturarul mărturisește de la început că încă din adolescență, de la vârsta de 15 ani, a ținut un jurnal intim. De-a lungul anilor, jurnalul a avut diferite înfățișări: de la un caiet simplu în care își nota lucruri referitoare la activitățile cotidiene, la trăirile din unele momente, la jurnal de lectură în care făcea notări pe baza lecturilor sau a exercițiilor spirituale. De asemenea, în aceste jurnale, Nicolae Balotă mai nota reflecții asupra vieții, însemnări de călătorie, vise, scrisori, toate aceste lucruri stând la baza scrierii memorialisticii sale. Cărturarul mărturisește că de multe ori, simple notări se transformau în pagini întregi, în eseuri în adevăratul sens al cuvântului. Regretul care-l măcina pe umanist este faptul că unele caiete, unele jurnale, unele „arhive intime” după cum le numea el, s-au pierdut de-a lungul timpului, în urma mutărilor dese, a perchezițiilor Securității, fiind distruse sau confiscate de aceasta și trecute în „patrimoniul statului”. O parte din însemnări, precum sunt și cele din *Caietul Albastru* au revenit la el, fiind salvate de prieteni și rude și trimise în Franța, după ce acesta s-a refugiat politic. În *Caietul albastru* apar meditații asupra ideii de timp, acesta nefiind doar o dimensiune. Timpul primește în acest jurnal alte

³ Iulian Boldea, *Cercul literar de la Sibiu- repere ale programului estetic*, în *Observator cultural*, nr. 233 din 10.08.2004.

valențe, fiind un *timp mort* al lucrurilor care nu pot fi spuse și trebuie ascunse, adică a cruzimilor și monstruozițărilor regimului comunist și un *timp viu* al celor care se gândesc la propria viață și fecunditate. Totodată, în *Caietul albastru* vorbește și despre cea mai neagră perioadă a vieții sale, cea în care a fost în detenție după arestarea de către regimul totalitar. În momentul scrierii volumului *Abisul luminat*, Nicolae Balotă spune că se află în „vârsta memoriilor”, amintirile metamorfozându-se în capul său și primind mereu alte înțelesuri. *Abisul luminat* este „o carte a vieții mele. Ea mă reprezintă, căci se identifică cu viața mea până la a o înlocui”⁴, oferind „perioada dintre echinocțiul de primăvară și solstițiul de vară al vieții mele”⁵. Acestea erau cuvintele prin care Balotă își descria propriul volum de memorii, fiind imaginea unui om capabil să înfrunte, prin rememorare, toate atrocitățile unui regim aspru. Amintirile scrise în volumele de memorii, inclusiv în *Abisul luminat*, l-au „acreditat ca un mare scriitor, de o sinceritate elaborată, capabil să cucerească și să convertească pe oricine la bunătate prin modul său luminos de a trăi suferința”⁶. Totodată, există o deosebire fundamentală între tânărul Nicolae Balotă, cel care este protagonistul memoriilor scrise maturul Balotă. Eroul celor patruzeci de eseuri, texte narative, este sentimental, emotiv, acționează după impuls, în timp ce naratorul, cel care își povestește întâmplările este îngăduitor și înțelegător la greșelile pe care le face tânărul.

Prin analizarea studiilor de memorialistică *Caietul Albastru*, respectiv *Abisul luminat*, am încercat să aducem în atenție figura unui om capabil să înfrunte, prin rememorare, toate atrocitățile unui regim aspru. Mai mult decât atât, în aceste volume este evident talentul de prozator al cărturarului, volumul *Caietul albastru* fiind alcătuit din împletirea jurnalului intim, cotidian, al banalității zilnice, cu reflecții pe teme religioase și filosofice, de unde reiese originalitatea acestuia. Pe de altă parte, *Abisul luminat* este un volum în care cele 40 de istorisiri au fost scrise la vârsta maturității, prin rememorare și prin revenirea la paginile jurnalelor perioadei, însă volumul adoptă un alt ton, unul mai matur, cu o viziune mai profundă asupra vieții.

Cel de-al patrulea capitol, *Criticul și istoricul literar*, vizează studii și volume ale exegetului, care îmbogățesc biblioteca rațiunii critice ale culturii românești. Spiritul creator și critic al cărturarului au fost suprimate de arestările politice impuse de regimul comunist, însă

⁴ Cosmin Ciotloș, interviu luat lui Nicolae Balotă, *Nu eu am ales Abisul luminat*, în *România literară*, 2010. https://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/nu_eu_am_ales_abisul_luminat.

⁵ Nicolae Balotă, *Peregrin prin patria cuvintelor*; Ediție alcătuită, coordonată și îngrijită de Iulian Boldea, Editura EuroPress, București, 2009, p. 113.

⁶ Alex Ștefănescu, *Nicolae Balotă și amintirile lui din închisoare*, publicat în ziarul *Adevărul*, în 17 iulie 2015. https://adevarul.ro/cultura/carti/nicolae-balota-amintirile-inchisoare-1_55a91830f5eaaafab2ca9e707/index.html

pregătirea culturală și lingvistică și-au făcut simțite prezența imediat după 1965, an când este numit redactor la revista culturală *Familia* și începe să publice într-un ritm alert, numeroase articole și eseuri, o mare parte dintre ele având caracter programatic. Nicolae Balotă se afirmă în calitate de critic literar, în a doua parte a anilor '60, pe fondul discuțiilor dintre „călinescieni” și „anti-călinescieni”. Volumul *Euphorion* este cel care va trasa direcția critică a eseistului, direcție de la care nu se abate în toată cariera sa. Andrei Terian observă că cel puțin trei sunt elementele acestei formule: „mai întâi, cultivarea consecventă a eseului, ca expresie a unui mod de gândire anti-dogmatic, care, deși aspiră la o coerență superioară, refuză să se subordoneze metodologiilor dominante ale epocii; apoi, afinitatea pentru o « critică hermeneutică », care, fără a nega principial importanța normativului, denunță « rigoarea justițiară », în numele « subtilității » interpretative; în sfârșit, contestarea supremației « esteticului », în cadrul fenomenului artistic, care, în viziunea lui Nicolae Balotă, ar legitima o « critică antropologică », aptă să dea seama de diversitatea valorilor cognitive, etice și – mai ales – religioase ce populează literatura”⁷. Așadar, analizele și eseurile critice ale cărturarului vizează dimensiunea semantică a operei, neglijând de cele mai multe ori alte aspecte precum compoziția, stilul sau perspectiva narativă a textelor comentate.

Nicolae Balotă în ipostaza de critic și istoric literar este imaginea unui om care dă dovadă de un simț al limbii ieșit din comun, critica acestuia fiind o țesătură prețioasă a culturii românești. Se dedică total scrisului, după anii de detenție, care au fost chinuitori din punctul de vedere al lipsei cărților și al imposibilității scrisului. Astfel, după ce iese din închisoare, Nicolae Balotă își dedică întreaga viață scrisului, scriitura sa fiind una de o profundă interiorizare și subiectivizare. Nicolae Balotă lansează direcția criticii literare în articolul *Direcția nouă în critica literară*, optând pentru o critică „trans-estetică” după cum o botează prietenul său Ion Negoitescu, o critică care are în vedere un limbaj critic modern, de sincronizare a criticii române cu cea a contemporaneității europene. Critica practică de Nicolae Balotă se orientează spre una estetică, perspectiva abordării textelor fiind cea hermeneutică, volumele publicate de cărturar constituind adevărate exerciții cognitive pentru cei care se încumetă să-i descopere opera.

În ceea ce privește analiza lucrărilor monografice, dedicate lui Tudor Arghezi, Mihai Eminescu și Al. Philippide, criticul oferă o imagine amplă și amănunțită a demersului exegetic. Dacă le privim comparativ, observăm că raportându-se la *Opera lui Tudor Arghezi*, criticul face

⁷ Andrei Terian, *Nicolae Balotă-viața și opera*, în revista *Cultura*, nr. 483-484.
Accesat online: <https://revistacultura.ro/nou/nicolae-balota-viata-si-opera/>

trimiteri și comparații între universul litaniei argheziene cu cele ale litaniei laurentane sau baudelairiene. Mai mult decât atât, Nicolae Balotă lămurește contribuția lui Arghezi la înnoirea și originalitatea limbajului poetic, unitatea argotică a lexicului poeticii argheziene, a cuvintelor considerate până atunci nepoetice, Arghezi inovând literatura română prin această abordare. În ceea ce privește arta narativă argheziană, Nicolae Balotă este de părere că ironia argheziană își face simțită prezența, chiar și în ceea ce privește arta narativă scurtă, ea aplicându-se înainte de toate reprezentării realului. Criticul remarcă că structura acestor proze este metonimică, ceea ce elimină orice interpretare metaforică a lor. Astfel, în acest studiu Nicolae Balotă urmărește traseul de creator al unui autor *neantizat*, după cum mărturisește el, interpretările textuale pe care le oferă eruditul în volum fiind demonstrative pentru ideea exegetică, stilul de analiză fiind unul care pune la încercare răbdarea exegeților, abandonând aproape total detaliile biografice ale autorului și concentrându-se pe dezvoltarea unor idei filozofice, circumscrise unor cuvinte-cheie sau sintagme precum: *poezia negării, etosul ca substanță lirică, tulburarea ontică, semantica elementelor, erosul thanatic și erosul domestic, ș.a.*

În volumul *Eminescu, poet al inițierii* criticul remarcă poziția lui Eminescu, care se simțea un poet al unor vremuri de secetă a spiritului, care simțea că prin poezia lui trebuie să transmită mai departe destinul fatidic al lumii, fiind un prevestitor al nihilismului. Criticul își începe studiul dedicat lui Eminescu prin pledoaria pentru Poezie, ca formă ezoterică de cunoaștere. Pe de altă parte, în acest volum Balotă abordează teza referitoare la *lirismul orfic al poeziei moderne*, teză pe care o abordează și în operele lui Tudor Arghezi, Lucian Blaga sau Ion Barbu ș.a. Nicolae Balotă, în încercările sale de a analiza și de a oferi interpretări vaste liricii, se plasează pe sine însuși în substanța poeziei, încercând astfel să găsească „adevărul”. În ceea ce privește studiul eminescian, umanistul concluzionează că Eminescu este un poet îndreptat către modernitate, poetica sa aflându-se la granița dintre epoci.

Volumul *Universul prozei* este un volum care face înconjurul lumii, nefiind doar un studiu care analizează și oferă semnificații unor opere, ci și pătrunde în biografia autorilor, încercând în acest mod, poate, înțelegerea stilului și limbajului unui autor. Pe de altă parte, volumele *Mapamond literar* și *Arta lecturii* se aseamănă din punctul de vedere al construcției, fiind organizate într-un mod relativ ordonat, împărțirea capitolelor pe zone geografice și literaturi fiind criteriul principal. Se observă importanța pe care criticul o oferă atât scriitorilor cunoscuți, cât și celor care se află mai puțin în lumină. *Mapamond literar* este un volum complex și complet, întrucât abordează atât curente literare (din punct de vedere teoretic), cât și teoreticieni sau scriitori care sunt reprezentativi pentru curente amintite. Se poate vorbi de

interdisciplinaritate și intertextualitate și în cadrul acestor volume, întrucât eseurile lor fac trimiteri la artele plastice, la picturi sau chiar la alte texte.

Prin volumul *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX* umanistul încearcă să realizeze o analiză comparatistă cu marile opere ale lumii, pledând pentru așezarea scriitorilor români pe același piedestal cu scriitorii străini. Critica și metodele pe care umanistul le abordează în acest volum sunt dintre cele mai diferite de la critica antropologică, în care ne sunt schițate portretele autorilor, până la critica filozofică, abordarea operelor fiind din punct de vedere filozofic. Mai mult decât atât, în volumele sale dedicate literaturii române, criticul încearcă să contureze o pledoarie pentru poetica romanului modern, câteva idei pe care intelectualul le dezvoltă fiind: raportul omului cu timpul, metamorfoza și reîntoarcerea către mitologie, raportul dintre mit și ficțiune, concluzionând că mutațiile romanului sunt mult mai lente decât în cazul altor specii literare. În plus, umanistul dezvoltă în volumul *Euphorion* teoria referitoare la „antinomiile romanului”, care nu au rolul de a se exclude reciproc, ci din contră de a atinge eficiența și apogeul tocmai prin aceste tensiuni contradictorii. Nicolae Balotă observă că secolul XX este un secol al crizei artelor, însă romanul este mai conservator, fiind într-o întârziere clară. Volumul *Euphorion* este cel care va trasa direcția critică a eruditului, direcție de la care nu se abate în toată cariera sa, fiind mai degrabă o carte-manifest, întrucât începe demersul critic prin definirea clară a conceptului de artă, meditănd apoi la conceptul de critică, pentru ca în final să propună un stil personal de critică.

În ceea ce privește volumul *Scriitori maghiari din România*, criticul recurge la argumentul conviețuirii poporului român și al celui maghiar, la influențele etnice și religioase pe care cele două culturi și le transmit. Un aspect important al primei părți a volumului, a acelei „galerii a scriitorilor”, este faptul că de cele mai multe ori criticul compară și asociază operele interpretate cu cele ale altor scriitori maghiari, români sau chiar străini, criticul fiind un interpret care încearcă să ofere noi valențe operelor analizate, apelând încă o dată la intertextualitate. Pe de altă parte, se observă în acest volum, ca și în alte volume ale scriitorului, apelul la biografia scriitorilor, justificând că detalii despre personalitatea scriitorului și amănunte privind viața acestora sunt necesare doar în măsura comprehensiunii operelor.

Prin capitolul cinci, *Nicolae Balotă- eseist*, ne propunem să conturăm imaginea eseistului, încercând să schițăm profilul cărturarului din punct de vedere filosofic și teologic. Ne dorim aducerea în prim-plan a unor reinterpretări hermeneutice, aparținând domeniului filosofic și teologic. Aparținând religiei catolice, încă de copil i-au fost insufflate anumite valori și credințe, iar lecturile sale au început de la biblioteca părintelui Adhémar Merckx din Blaj. În perioada adolescenței, lecturile teologice și filosofice a tânărului Balotă erau orientate spre

anumite obiective, precum apărarea creștinismului. Formarea sa intelectual-filosofică și teologică începe timpuriu, din sânul familiei, când de mic copil analiza gravurile semnate de Gustave Doré din cele două volume ale Bibliei tatălui său. Religia a fost și va fi mereu liantul unei societăți, ceea ce leagă o comunitate, ceea ce dă speranță oamenilor, de aceea comunismul a încercat mereu anihilarea ei. Meritul lui Nicolae Balotă, alături de alți cărturari, este acela de a încerca să transmită mai departe valorile culturale și spirituale ale unei comunități, într-o perioadă greu încercată și asuprită.

Volumul de debut al criticului, *Euphorion*, publicat prima dată în 1969 și reeditat în 1999, cuprinde o serie de eseuri, care vor trasa linia scriitoricească critică și filosofică a cărturarului. Aproximativ în aceeași perioadă în care a fost publicat volumul *Euphorion*, Adrian Marino publică volumul de critică *Introducere în critica literară*. Cu toate că ambii scriitori au la bază lecturi din critica și literatura occidentală, Nicolae Balotă se diferențiază de acesta, după cum observă și Sanda Cordoș prin „fundamentul filosofic (aici, fenomenologic), prin patosul implicării și printr-o anume conștiință dilematică, vulnerabilă. Aș spune, simplificând inevitabil, că Adrian Marino duce critica spre câmpul științei, pe când Nicolae Balotă o apropie de la intenție și funcții până la expresie și stil- de spațiul artei, a cărei ipostază o consideră”⁸. Totodată Paraschiva Livadaru în lucrarea *Euphorion, o carte-manifest* concluzionează că volumul „*Euphorion* este o carte-manifest și nu o culegere de eseuri. Nicolae Balotă își începe demersul cu precizarea clară a conceptului propriu despre artă, meditează la statutul criticii, apoi propune un program critic inedit transfigurat într-un stil personal.”⁹

Volumul *Introducere în opera lui Alexandru Philippide* este primul studiu monografic dedicat autorului, iar critica pe care umanistul o propune în acest volum este una a numirii și a spunerii, considerând că o operă de artă primește validitate atunci când contemplația asupra ei generează discurs. Literatul observă că poezia lui Al. Philippide este caracterizată de o eleganță simplă și de o adâncime emoțională, fiind încărcată de imagini puternice și de o sensibilitate subtilă, iar limbajul său este adesea bogat și muzical. În discursul liric este impregnată viziunea lui Al. Philippide, imaginea *nimicului* și a *neantului* fiind pregnantă, amintind de imaginea neantului eminescian, acel „vis al neființei”, Nicolae Balotă abordând în interpretarea critică și filozofică a lirismului philippidian o hermeneutică asemănătoare manierei lui Gaston Bachelard. Mai mult decât atât, eseistul notează că Al. Philippide afirma că rațiunea nu are ce

⁸ Nicolae Balotă, *Peregrin prin patria cuvintelor*, ed. cit., p. 303.

⁹ Paraschiva Livadaru, *Euphorion, o carte-manifest*, în *Meridian Critic / Analele Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Seria Filologie. A. Lingvistică, B. Literatură*, 34 (1), Editura Universității din Suceava, Suceava, 2020, p. 123.

căuta în poezie, întrucât poezia este transfigurare și expresie în același timp, iar cultivarea formei înseamnă adâncirea înțelesului. Astfel, Nicolae Balotă observă că o *ars poetica* a lui Philippide balansează între o estetică a expresiei și una modernistă a non-expresiei, însă preferința pentru cea dintâi este evidentă.

Volumul *Umanități*, apărut în 1973 este un volum impresionant alcătuit din trei părți: *Umanități*, *Lecturi* și *Profiluri*, sub egida căruia eseistul va aborda subiecte de anvergură destinate fenomenului literar și cultural de pe mapamond. Lecturile din secțiunea *Lecturi* conțin exclusiv texte din literatura străină, menținându-se principiul cronologic, pe când secțiunea *Profiluri* nu mai este exclusiv străină, ci conțin referințe despre personalități române, precum I. Budai-Deleanu sau Nicolae Labiș, iar din literatura străină de la Hölderlin la Franz Werfel. În plus, volumul se aseamănă din punctul de vedere al construcției cu volumele anterioare, întrucât înglobează atât epoci și curente literare, cât și biografii a unor personalități și analize de text. Ca în toate celelalte volume abordate până acum, și în volumul *Umanități* se evidențiază critica pedagogică a literatului, dar și cea a explicației hermeneutice, întrucât fiecare studiu al său ar putea fi perceput drept o lecție predată de profesorul Balotă.

În volumul *Calea, Adevărul și Viața. Meditații religioase* criticul vizează o autonomizare a religiosului printre celelalte valori, încercând să accentueze rolul credinței în viața omului. Cartea este structurată în jurul a trei concepte centrale: *Calea, Adevărul și Viața*, care sunt referințe la versete din Biblie, în special la afirmația lui Isus din Evanghelia după Ioan 14:6. Se observă scrierea unor cuvinte cu majusculă, precum: Ființa, Arta, Istoria, Poetul, Poezia, Omul, Verbul, Creația, Cuvântul, Sacrul, Minciuna, Nicolae Balotă prin acest artificiu stilistic dorind să inducă sacralitatea și rolul acesteia. Se observă și în acest volum erudiția scriitorului și capacitatea acestuia de a traversa lumi și epoci și de a reuși să le aducă pe toate într-o singură carte. Literatul va face referire la mistici și la oameni ai bisericii, cum va aduce în atenție atei, fiecare părere fiind bine articulată în geografia scrierilor sale. Prin urmare, acest volum este apreciat pentru profunzimea și claritatea învățăturilor teologice și spirituale oferite, promovând ideea că Hristos este *Calea, Adevărul și Viața*, conform cuvintelor rostite de Isus în Evanghelia după Ioan din Biblia creștină.

Prin urmare, toate volumele pe care le-am cercetat, ne conturează imaginea unui critic avizat, care nu doar că scrie mult din punct de vedere cantitativ, ci mizează pe calitate, dovadă fiind unitatea analitică și sintetică a volumelor. Criticul Nicolae Balotă îmbină perfect o serie de metode și de maniere pe care le asimilează de-a lungul lecturilor sale, astfel *hermeneutica* sa, arta interpretării nu vizează doar tălmăcirea, traducerea operei sensibile în termeni inteligibili ai criticii, ea nu caută repetarea gestului creator, ci este acel tip de critică care

dezvăluie opera, o interpretează și îi descoperă tainele, folosind „cheile potrivite”. Pe lângă această critică care caută mereu să descopere „cheile potrivite”, se adaugă demersului său critic *metoda comparatistă*, dar și *critica antropologică*, întemeiată de gânditorii secolului al XVIII-lea, pornind de la ideile materialiştilor francezi (d’Holbach, Helvetius, La Mettrie), care se afla în opoziție cu antropologia spiritual-creștină și care presupune un *mod de anchetă asupra omului*, care depășește esteticul prin perspectiva filosofică.

Ne exprimăm speranța că această teză va reuși să-l plaseze pe literat pe pedestalul literelor române și, de ce nu, alături de cele europene, unde îi este, în mod indiscutabil, locul. Considerăm că activitatea sa de critic literar nu a fost pe deplin apreciată, ba chiar neglijată o perioadă, iar cei care îi vor citi opera se vor întreba uimiți cum a reușit criticul să asimileze atâta informație și, mai mult decât atât, să o prelucraze și să o transforme în „cuvinte potrivite”. Discursul lui Nicolae Balotă are o mare capacitate integratoare, subiectele volumelor și articolelor sale devenind doar subiecte, adevăratul scop al tratării lor îl constituie valorificarea culturală a existenței. Hermeneutul a încercat să facă „ordine” în jungla de mesaje și discursuri a lumii, străduindu-se să aducă lumina raționalității în orice text. Cărțile și textele lui reprezintă un triumf al spiritului, iar o lecturare atentă și exhaustivă a lor se va manifesta asemenea unei facultăți ori școli filosofice și literare pentru cititor. Curiozitatea sa intelectuală a pătruns în diverse sfere și domenii, i-a citit și recitit pe Platon și Hegel, pe Kant și Husserl, cunoscând și învățând despre cei mai importanți gânditori ai lumii, toate acestea într-un climat de grotescă austeritate proletară. Nicolae Balotă a reprezentat un felinar al culturii, încercând să mențină vie scânteia luminii, într-o țară scufundată în întuneric, iar din acest motiv îl putem considera un erou, forma sa de împotrivire a regimului fiind lectura. Putem aprecia că Nicolae Balotă a fost înzestrat cu harul vizionarului, opera sa stând sub pecetea transcendentalului, privind dintr-un loc privilegiat al umanistului panorama culturii de pe mapamond, unde i se deschid perspective multiple și nebănuite, inaccesibile omului neinițiat. Drumul inițierii tânărului Balotă, poate fi asemănat cu un *bildungsroman*, fiind necesar ca tânărul neinițiat să treacă prin anumite „probe” (formația culturală și filosofică, cele două încarcerări, refuzurile și alungările) până să ajungă la postura de pedagog, matur, care va aborda varii domenii aparent atât de îndepărtate de critică, precum filonul religios. Așadar, criticul și profesorul Nicolae Balotă a înțeles critica literară ca pe un act necesar în întemeierea și consolidarea unei literaturi, iar noi considerăm că opera sa întregeste critica literară românească, dar și mondială.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografia operei

a. În volum

1. Balotă, Nicolae, *Abisul luminat*, Editura Cartea Românească, București, 2018.
2. Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX*, Editura Minerva, București, 1976, Ediția a II-a, București, Editura Minerva, 1997.
3. Balotă, Nicolae, *Arta lecturii*, Editura Cartea Românească, București, 1978.
4. Balotă, Nicolae, *Caietul albastru*, Editura Ideea Europeană, București, 2019.
5. Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX*, Editura Eminescu, București, 1974, Ediția a II-a, *Romanul românesc în secolul XX*, București, Editura Viitorul Românesc, 1997.
6. Balotă, Nicolae, *Eminescu, poet al inițierii în poezie*, Editura Cartea Românească, București, 2000.
7. Balotă, Nicolae, *Euphorion-eseuri*, Editura Pentru Literatură, București, 1969.
8. Balotă, Nicolae, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, Editura Minerva, București, 1974.
9. Balotă, Nicolae, *Jakob Burckhardt- un umanist modern*, Editura Albatros, București, 1974.
10. Balotă, Nicolae, *Labirint*, Editura Eminescu, București, 1970.
11. Balotă, Nicolae, *Lupta cu absurdul*, Editura Univers, București 1971 , Ediția a II-a, *Literatura absurdului*, Editura Teora, București, 2000.
12. Balotă, Nicolae, *Mapamond literar*, Editura Cartea Românească, București, 1983.
13. Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1979.
14. Balotă, Nicolae, *Parisul e o carte*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994.
15. Balotă, Nicolae, *Peregrin prin patria cuvintelor*, ediție alcătuită, coordonată și îngrijită de Iulian Boldea, Editura Europress, București, 2009.
16. Balotă, Nicolae, *Umanități*, Editura Eminescu, București, 1973.
17. Balotă, Nicolae, *Universul prozei*, Editura Eminescu, București, 1976.
18. Balotă, Nicolae, *Calea, Adevărul și Viața. Meditații religioase*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

b. În periodice

1. Balotă, Nicolae, *De ce scriem critică literară*, în *Familia*, nr. 6, 1967.
2. Balotă, Nicolae, *Un poet modern*, în *România Literară*, 2, nr. 46, 13 nov. 1969.

3. Balotă, Nicolae, *Interpretări. Un spațiu imaginar. [Opera lui Fănuș Neagu]*, în *România literară*, nr. 17, 23 aprilie, 1970.
4. Balotă, Nicolae, *Geneza unui spirit . [Lucian Blaga]. Interpretări*, în *România literară*, nr. 20, 14 mai, 1970.
5. Balotă, Nicolae, *Viitorul literaturii*, în *România Literară*, nr. 24, 11 iunie, 1970.
6. Balotă, Nicolae, *De la misterul lui Urmuz la un cult Urmuz*, în *România literară*, nr. 29, 16 iulie, 1970.
7. Balotă, Nicolae, *Petru Popescu, dulce ca mierea e glonțul patriei*, în *România literară*, anul IV, nr 12, 18 martie, 1971.
8. Balotă, Nicolae, *Henriette Yvonne Sthal, Între zi și noapte*, în *România literară*, anul IV, nr. 14, 1 aprilie, 1971.
9. Balotă, Nicolae, *Henriette Yvonne Sthal, Marea Bucurie*, în *România literară*, anul IV, nr. 14, 1 aprilie, 1971.
10. Balotă, Nicolae, *Fănuș Neagu, Echipa de zgomote*, în *România literară*, anul IV, nr. 14, 1 aprilie, 1971.
11. Balotă, Nicolae, *Marin Sorescu, Paracliserul*, în *România literară*, anul IV, nr. 15, 8 aprilie, 1971.
12. Balotă, Nicolae, *Retrospectivă și perspective*, în *România literară*, anul IV, nr. 19, 6 mai, 1971.
13. Balotă, Nicolae, *Constantin Țoiu, Destinul cuvintelor*, în *România literară*, anul IV, nr. 30, 22 iulie, 1971.
14. Balotă, Nicolae, *Timp eroic*, în *România literară*, anul IV, nr. 30, 22 iulie, 1971.
15. Balotă, Nicolae, *Radu Ciobanu, Crepuscul*, în *România literară*, anul IV, nr. 36, 2 sept., 1971.
16. Balotă, Nicolae, *9 povestiri contemporane*, în *România literară*, anul IV, nr. 37, 9 sept., 1971.
17. Balotă, Nicolae, *N. Carandino, De la Electra la Dama cu Camelii*, în *România literară*, anul IV, nr. 38, 16 sept., 1971.
18. Balotă, Nicolae, *Comentarii macedonskiene*, în *România literară*, anul IV, nr. 43, 21 oct., 1971.
19. Balotă, Nicolae, *Tudor Arghezi interpretat*, în *România literară*, anul IV, nr. 43, 21 oct., 1971.
20. Balotă, Nicolae, *Jurnalul unui om fericit*, în *România literară*, anul V, nr. 2, 6 ian., 1972.

21. Balotă, Nicolae, *O panoramă a poeziei universale contemporane*, în *România literară*, nr. 14, aprilie, 1973.
22. Balotă, Nicolae, *Poeți români, poeți universali*, în *România literară*, nr. 18, 3 mai, 1973.
23. Balotă, Nicolae, *Destinele teatrului contemporan*, în *România literară*, nr. 33, 16 august, 1973.
24. Balotă, Nicolae, *Istoria o numesc resurecție*, în *România literară*, nr. 7, 14 februarie, 1974.
25. Balotă, Nicolae, *Romanul augustei iubiri*, în *România literară*, nr. 13, 28 martie, 1974.
26. Balotă, Nicolae, *Poezie de dragoste*, în *România literară*, nr. 24, 13 iunie 1974.
27. Balotă, Nicolae, *Universalitatea poetului*, în *România literară*, 16 ianuarie, 1975.
28. Balotă, Nicolae, *Deschiderea spre univers*, în *România literară*, 17 iulie, 1975.
29. Balotă, Nicolae, *De ce facem critică literară?*, în *România literară*, 28 august, 1975.
30. Balotă, Nicolae, *Realitatea retoricii*, în *România literară*, 4 martie, 1976.
31. Balotă, Nicolae, *Natura psihologică a conflictului*, în *România literară*, 5 august, 1976.
32. Balotă, Nicolae, *Natura și formele conflictului literar*, în *România literară*, 12 august, 1976.
33. Balotă, Nicolae, *Autenticitatea „personajului”*, în *România literară*, 16 septembrie, 1976.
34. Balotă, Nicolae, *Literatura română în lume*, în *România literară*, 26 mai, 1977.
35. Balotă, Nicolae, *Tudor Arghezi- Portretistul*, în *România literară*, 29 septembrie, 1977.
36. Balotă, Nicolae, *Teatrul și istoria*, în *România literară*, 19 ianuarie, 1978.
37. Balotă, Nicolae, *Deschiderea spre universal (a culturii române)*, în *România literară*, 9 februarie, 1978.
38. Balotă, Nicolae, *Măiestria narațiunii*, în *România literară*, nr. 20, 18 mai 1978.
39. Balotă, Nicolae, *A. E. Baconski, povestitor*, în *România literară*, nr. 26, 29 iunie 1978.
40. Balotă, Nicolae, *Creația laborioasă*, în *România literară*, nr. 2, 11 ianuarie 1979.
41. Balotă, Nicolae, *Poeta poetarum*, în *România literară*, nr. 7, februarie 1979.
42. Balotă, Nicolae, *Cuvintele lui Titu Maiorescu*, în *România literară*, 29 martie 1979.
43. Balotă, Nicolae, *Laudă lecturii naive*, în *România literară*, 10 mai 1979.
44. Balotă, Nicolae, *Biblioteca universală în românește*, în *România literară*, nr. 34, 23 august 1979.
45. Balotă, Nicolae, *Cartea ca simbol*, în *România literară*, nr. 35, 28 august 1980.
46. Balotă, Nicolae, *Oameni și cărți*, în *Contemporanul*, nr 14, 29 martie 1974.
47. Balotă, Nicolae, *Romancierul autentic încorporează întotdeauna în opera sa un mesaj social, politic și moral*, în *Contemporanul*, nr 27, 28 iunie, 1974.
48. Balotă, Nicolae, *Cartea românească în lume*, în *Contemporanul*, 9 martie, 1976.
49. Balotă, Nicolae, *Răspunderea literatului*, în *Contemporanul*, 6 mai, 1977.

50. Balotă, Nicolae, *Istoria și literatura*, în *Contemporanul*, 5 august, 1977.
51. Balotă, Nicolae, *Umanismul științei și al artelor*, în *Contemporanul*, nr. 15, 14 aprilie, 1978.
52. Balotă, Nicolae, *Întrebările vieții-răspunsurile scriitorului*, în *Contemporanul*, nr. 5, 2 febr. 1979.
53. Balotă, Nicolae, *Cu gânduri și cu imagini...[Despre teme și motivele eminesciene]*, în *Contemporanul*, 15 iunie, 1979.
54. Balotă, Nicolae, *Omul în lumea operei*, în *Contemporanul*, nr. 3, 18 ianuarie 1980.
55. Balotă, Nicolae, *Nicolae Iorga- memorialist*, în *Cronica*, nr. 33, 17 aug. 1973.
56. Balotă, Nicolae, *Despre autoritatea criticii*, în *Cronica*, nr. 10, 15 martie 1975.
57. Balotă, Nicolae, *Filosofia absurdului. Introducere la o discuție*, în *Luceafărul*, nr. 11, 22 mai 1965.
58. Balotă, Nicolae, *Ion Pillat*, în *Luceafărul*, în *Luceafărul*, nr. 35, 30 aug. 1969.
59. Balotă, Nicolae, *Nu știu altceva decât să citesc și să scriu*, interviu realizat de Alexandru Ștefănescu în *România literară* (12-18 februarie 1997)
60. Balotă, Nicolae, *Plânge raftul*, în *România literară*, An 32, 11-17 august 1999.
61. Balotă, Nicolae, *Scriul are același rost ca și viața. Scriu așa cum trăiesc. Scriu pentru că trăiesc și scriu ca să trăiesc.* (dialog cu Nicolae Balotă, realizat de Ion Zubașcu), în *Convorbiri Literare*, An. 134, nr.3, (martie 2000).
62. Balotă, Nicolae, *Schițe pentru un autoportret*, în *Luceafărul* (București), nr. 54, (9 februarie 2000).
63. Balotă, Nicolae, *Un destin literar*, în *Flacăra*, nr. 7, anul 2000.

B. Referințe critice

a. În volum

1. Adam Georgeta, Adam Ioan, *Proba exilului*, București, Editura Viitorul Românesc, 2002.
2. Andrei, Carmen, *Viziunea critică a lui Nicolae Balotă*, Editura Academiei Române, București, 2014.
3. Dimisianu, Gabriel, *Valori actuale*, București, Editura Eminescu, 1974.
4. Dredețianu, Mirela, *Geometria operei critice a lui Nicolae Balotă*, Editura University Press, Târgu Mureș, 2018.
5. Fotache, Oana, *Nicolae Balotă despre sacerdoțiul critic*, în *Divanul criticii. Discursuri asupra metodei în critica românească postbelică*, București, Editura Universității, 2009.
6. George, Alexandru, *În infernul unei epoci*, în *Reveniri, restituiri, revizui*, București, Editura Cartea Românească, 1999.

7. Ghidirmic, Ovidiu, „*Hermeneutica antropologică*”, în *Hermeneutica literară românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1994.
8. Glodeanu, Gheorghe, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, Editura Libra, București, 1999.
9. Goldiș, Alex, *Infrastructura operei. Nicolae Balotă-Urmuz*, în *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, Editura Cartea Românească, 2011.
10. Petraș, Irina, *Panorama criticii literare românești 1950-2000*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2001.
11. Petrescu, Liviu, *Literatura absurdului*, în *Scriitori români și străini*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973.
12. Petreu, Marta, *Laudatio Nicolae Balotă*, în *Filozofii paralele*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005.

b. În periodice

1. Andrei, Carmen, *Viziunea critică a lui Nicolae Balotă*, în *Contemporanul*, nr. 9, din 26 septembrie 2014.
2. Andrei, Carmen, *Portretul unui cărturar*, în revista *Vatra*, din 27 septembrie, 2014.
3. Bălu, Ion, *Caietul albastru*, în *Apostrof*, Cluj-Napoca, An. 10, nr.9 (sept.1999).
4. Bărbulescu, Simion, *Nicolae Balotă- Euphorion*, în *Argeș*, nr. 10, 1969.
5. Boldea, Iulian, *Cercul literar de la Sibiu- repere ale programului estetic*, în *Observator cultural*, nr. 233, din 10.08. 2004.
6. Boldea, Iulian, *Livresc și melancolie*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
7. Boldea, Iulian, *Peregrin prin patria cuvintelor mele*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
8. Boldea, Iulian, *Memoria salvatoare*, în *Apostrof*, An. XXIX, NR. 8, 2018.
9. Boldea, Iulian, *Cercul literar de la Sibiu- repere ale programului estetic*, în *Observator cultural*, nr. 233 din 10.08.2004.
10. Buda, Dumitru Mircea, *O monografie de altădată*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
11. Brumariu, A.I., *Nicolae Balotă: Despre pasiuni*, în *Astra*, 7, nr. 5, 1972.
12. Bugariu, Voicu, *Eseistica lui Nicolae Balotă*, în *Astra, Astra literară*, supliment 7, nr. 3, martie 1972.
13. Căprariu, Al., *Nicolae Balotă- Euphorion*, în *Tribuna*, nr. 45, 1969.
14. Chioaru Dumitru, *Dublul jurnal al lui Nicolae Balotă*, în *Apostrof*, (Cluj-Napoca), An. 11, nr. ½ (ian-feb. 2000).

15. Ciotloș, Cosmin, interviu luat lui Nicolae Balotă, *Nu eu am ales Abisul luminat*, în *România literară*, 2010.
16. Cistelecan, Al., *Un tratat anti-arghegian despre Arghezi*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
17. Constantin Ilie, *Despre literatura absurdului*, în *Luceafărul*, nr. 52, 1971.
18. Cordoș, Sanda, *Critica antropologică*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
19. Cristea, Dan, *Nicolae Balotă- omul cărții*, în *România Literară*, nr. 4, febr. 2010.
20. Crohmălniceanu, Ov. S., *Nicolae Balotă—Euphorion*, în *România Review*, nr. 3, 1970.
21. Crohmălniceanu, Ov. S., *Nicolae Balotă—Euphorion*, în *România literară*, nr. 20, 1969.
22. Doinaș, Șt. Aug., *Cărturarul marginalizat*, în *Familia*, nr. 4, apr., 1999.
23. Dugneanu, Paul, *Nicolae Balotă-Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, în *Contemporanul*, nr. 9, 18 Febr., 1975.
24. Dumitriu, Dana, *Lupta cu absurdul*, în *România literară*, nr. 47, 1971.
25. Ghilimescu, Ștefan Ion, *Surâsul cărturarului*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
26. Grigurcu, Gheorghe, *Nicolae Balotă între divin și demonic*, în *Viața românească*, an. 94, nr. 8-9 (aug-sept. 1999).
27. Grigurcu, Gheorghe, *Cel mai învățat dintre români*, în *Familia*, nr. 4 apr. 1999.
28. Grigurcu, Gheorghe, *În jurul pasiunilor*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
29. Guțan, Ilie, *Nicolae Balotă- Opera lui Tudor Arghezi de Nicolae Balotă*, în *Viața Românească*, nr. 12, decembrie 1979.
30. György, Géza, *Poetica absurdului*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
31. Iancu, Victor, *Actualitatea atitudinii estetice*, în *Revista cercului literar*, anul I, nr. I, ianuarie 1945.
32. Iorgulescu, Mircea, *Nicolae Balotă: Umanități*, în *Luceafărul*, 16, nr. 27, 7 iulie, 1973.
33. Ștefănescu, Alex, *Nicolae Balotă și amintirile lui din închisoare*, publicat în ziarul *Adevărul*, în 17 iulie 2015.
34. Livadaru, Paraschiva *Caietul albastru sau ieșirea din netimp*, în *Journal of romanian literary studies*, nr. 16, 2019.
35. Manolescu, Nicolae, *Nicolae Balotă- Euphorion*, în *Contemporanul*, nr. 26, 1969.
36. Manolescu, Nicolae, *Nicolae Balotă- Labirint*, în *Contemporanul*, nr. 5, 1971.
37. Manolescu, Nicolae, *Nicolae Balotă: De la Ion la Ioanide*, în *România literară*, nr. 9, 27 februarie, 1975.
38. Manolescu, Nicolae, *Critica erudită*, în *România literară*, nr. 20, 15 mai, 1976.
39. Manolescu, Nicolae, *Critica în haine de sărbătoare (Nicolae Balotă: Arta lecturii)*, în *România Literară*, XII, nr. 12, 22 martie 1979.

40. Manolescu, Nicolae, *Arghezi vechi și nou*, în *România Literară*, an 13, nr. 22, 29 mai 1980.
41. Manolescu, Nicolae, *Nicolae Balotă – 5 ani de la moarte*, în *România literară*, nr. 41-42/2019.
42. Martin, Aurel, *Nicolae Balotă- Arta lecturii*, în *Contemporanul*, nr. 14, 5 apr. 1979.
43. Micu, Dumitru, *Critica erudită*, în *Contemporanul*, nr. 15, 11 aprilie 1975.
44. Micu, Dumitru, *Nicolae Balotă, Universul prozei al poeziei, al criticii*, în *Contemporanul*, nr. 20, 14 mai 1976.
45. Micu, Dumitru, *Nicolae Balotă: De la Ion la Ioanide. Sinteze*, în *Contemporanul*, nr. 15, 11 aprilie 1975.
46. Muntean, George, *Nicolae Balotă. Umanități*, în *Contemporanul*, nr. 51, 14 dec, 1973.
47. Nagy, Imola, *Universul prozei*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
48. Neagu, Fănuș, *Cartea cu prieteni- Nicolae Balotă*, în *Luceafărul*, nr. 3, 20 ian. 1979.
49. Ion Negoîtescu, *Perspectivă*, în *Revista Cercului Literar*, Sibiu, anul I, nr. 1, Ianuarie 1945.
50. Negoîtescu, Ion, *Euphorion sau critica trans-estetică*, în *Argeș*, nr. 7, iulie 1970.
51. Nițescu, M., *Nicolae Balotă. Umanități*, în *Viața Românească*, nr. 2, febr. 1974.
52. Paleologu, Alexandru, *Nicolae Balotă*, în *Argeș*, nr. 6, iunie 1970.
53. Paleologu, Alexandru, *Un pedagog de școală nouă*, în *Luceafărul*, nr. 3, 15 ian. 1972.
54. Pavel, Dora, *Interviu cu Nicolae Balotă*, în *Apostrof*, nr. 1, 2010.
55. Petraș, Irina, *Citindu-l pe Nicolae Balotă*, în *Vatra*, nr. 6-7, 2008.
56. Poantă, Petru, *Nicolae Balotă- Umanități*, în *Steaua*, nr. 15, august 1973.
57. Poantă, Petru, *Nicolae Balotă, Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, în *Steaua*, nr. 5, mai 1975.
58. Răcățăianu, Florentina, *Cercul Literar de la Sibiu. Maioreșcianism și Iovinescianism*, în revista *Euphorion*, anul XXX, 3/2019.
59. Regman, Cornel, *Nicolae Balotă „universul prozei” românești*, în *Viața Românească*, 29, nr. 9, septembrie 1976.
60. Ștefănescu, Alexandru, *Despre scriitorul Nicolae Balotă la aniversarea a 70 de ani*, în *România literară*, 28, nr. 3.
61. Terian, Andrei, *Nicolae Balotă- viața și opera*, în revista *Cultura literară*, nr. 483-483, din septembrie 11, 2014.
62. Țoiu, Constantin, *De la Cantemir la Balotă*, în *Apostrof*, nr. 1-2, 2000.
63. Uricariu, Doina, *Nicolae Balotă: Universul prozei*, în *Luceafărul*, 19, nr. 14, 3 aprilie 1976.
64. Zamfir, Mihai, *Balotă și Montefiore*, în *România Literară*, nr. 3-4.

C. Bibliografie generală selectivă

1. *Revista Cercului Literar. Restituire integrală a publicației* , Ediție îngrijită de Dan Damaschin, Prefață de Petru Poantă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
2. *Manifestul Cercului Literar de la Sibiu. Ardealul estetic*, în *Viața*, nr. 5, mai 1943.
3. Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.
4. Bachelard, Gaston, *Apa și visele*, Editura Univers, București, 1997.
5. Călinescu, Al., *Perspective critice*, Editura Junimea, Iași, 2000.
6. Călinescu, G., *Principii de estetică*, Editura Pentru Literatură, București, col. Minerva, 1968.
7. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1981.
8. Cioculescu, Șerban, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Editura Minerva, 1971.
9. Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei. De la mitocritică la mitoanaliză*, trad. Irina Bădescu, București, Editura Nemira, 1998.
10. Eco, Umberto, *Șase plimbări în pădurea narativă*, trad. Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța 1997.
11. Fotache, Oana, *Divanul criticii. Discursuri asupra metodei în critica românească postbelică*, Editura Universității, București, 2009.
12. Grigurcu, Gheorghe, *Critici români de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1981.
13. Grigurcu, Gheorghe „Momentul 1966”, în *De la un critic la altul*, Editura Revistei *Convorbiri literare*, Iași, 2005.
14. Gyula, Szabó „*Neamul Gondoșilor*”, în românește de Nicolae Balotă, E.S.P.L.A, București, 1957.
15. Lanson, Gustave, *Încercări de metodă, critică și istorie literară*, trad. Marina Dimov, Editura Univers, București, 1974.
16. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, , vol. 1-3, Editura Minerva, București, 1981.
17. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
18. Marino, Adrian, *Critica ideilor literare*, Editura Dacia, Cluj, 1974.
19. Marino, Adrian, *Introducere în critica literară*, Editura Tineretului, București, 1968.
20. Martin, Mircea, *Generație și creație*, Editura Pentru Literatură, București, 1969.
21. Pantea, Aurel, *Arheologia înțelegerii critice*, , în *Poeți ai generației pline*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005.
22. Poulet, Georges, *Conștiința critică*, Editura Univers, București, 1979.

23. Simuț, Ion, *Critica de tranziție*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
24. Simuț, Ion, *Reabilitarea ficțiunii*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2007.
25. Ungheanu, Mihai, *Pădurea de simboluri*, Editura Cartea Românească, București, 1973.

D. Sitografie

1. Andrei, Carmen, *Viziunea critică a lui Nicolae Balotă*, în *Contemporanul*, nr. 9, din 26 septembrie 2014, accesat 10 octombrie, ora 17:40.
<https://www.contemporanul.ro/clubul-ideea-europeana/carmen-andrei-viziunea-critica-a-lui-nicolae-balota.html>
2. Balotă, Nicolae, *Cercul câinilor muzicanți*, conferință susținută în ziua de 28 mai 2010, publicată în Conferințele Bibliotecii Astra, nr. 124 din 2010.
<http://www.dsplace.bjasttrasibiu.ro/bitstream/123456789/112/1/124.Balota.pdf>
3. Ciotloș, Cosmin, interviu luat lui Nicolae Balotă, *Nu eu am ales Abisul luminat*, în „România literară”, 2010.
https://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/nu_eu_am_ales_abisul_luminat..
4. Farkas, Jenő, *Cvadratura Cercului Literar. În dialog cu patru cerchiști: I. Negoitescu, Ștefan Aug. Doinaș., Nicolae Balotă și Cornel Regman*, Editura Muzeul Literaturii române, 2014.
5. Farkas, Jenő, *Vechiul și pururi tânărul Cerc din Sibiu*, în *Euphorion*, nr. 3, din 2015.
<http://revista-euphorion.ro/wp-content/uploads/2020/03/revista-euphorion-nr-3-2015.pdf>
6. Livadaru, Paraschiva, *Caietul albastru sau ieșirea din netimp*, în *Journal of romanian literary studies*, nr. 16, 2019. <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A29634/pdf>.
7. Moș, Mircea, *Despre abisul luminat*, în revista „Tribuna”
<https://tribuna-magazine.com/despre-abisul-luminat/>
8. Ștefănescu, Alex, *Nicolae Balotă și amintirile lui din închisoare*, publicat în ziarul „Adevărul”, în 17 iulie 2015. https://adevarul.ro/cultura/carti/nicolae-balota-amintirile-inchisoare-1_55a91830f5eaafab2ca9e707/index.html
9. Terian, Andrei, *Nicolae Balotă- viața și opera*, în revista *Cultura literară*, nr. 483-484, din 11 septembrie 2014, accesat online 12 octombrie <https://revistacultura.ro/nou/nicolae-balota-viata-si-opera/>